

ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΠΟ ΦΩΣ ΣΤΟ ΦΩΣ

LIGHT ON **LIGHT**: AN ILLUMINATING STORY

Λαογραφικό & Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης
// Folklife and Ethnological Museum of Macedonia-Thrace

ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΠΟ ΦΩΣ ΣΤΟ ΦΩΣ

LIGHT ON **LIGHT**:
AN ILLUMINATING STORY

Λαογραφικό & Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης
//Folklife & Ethnological Museum of Macedonia-Thrace

ΧΟΡΗΓΟΣ // SPONSOR

Έκδοση Λαογραφικού & Εθνολογικού Μουσείου Μακεδονίας-Θράκης
Edition of Folklife & Ethnological Museum of Macedonia-Thrace

ISBN: 978-960-87188-2-1

Copyright:

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

HELLENIC MINISTRY OF CULTURE AND TOURISM

Λαογραφικό & Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης

Folklife & Ethnological Museum of Macedonia-Thrace

Απαγορεύεται η εν όλω ή εν μέρει ανατύπωση, αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του κειμένου ή των φωτογραφιών του βιβλίου χωρίς έγγραφη άδεια.

No part of this publication may be reprinted, reproduced or transmitted without written permission.

Σχεδιασμός & παραγωγή καταλόγου: LTH advertising

Catalogue designed & produced by: LTH advertising

Σχεδιασμός εξωφύλλου: LTH advertising, Akron Aoton

Cover design: LTH advertising, Akron Aoton

Φωτογραφίες εξωφύλλου: Γιάννης Παπανικολάου

Cover photographs: Giannis Papanikolaou

ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΠΟ ΦΩΣ ΣΤΟ ΦΩΣ

LIGHT ON **LIGHT**:
AN ILLUMINATING STORY

Κατάλογος Έκθεσης
// Exhibition Catalogue

Επιστημονική επιμέλεια: Ιωάννης Κ. Μότσιανος, Ελένη Μπίντση
Edited by: Ioannis Motsianos, Eleni Bintsi

Θεσσαλονίκη, Λαογραφικό & Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης, 31 Οκτωβρίου 2011 - 11 Ιουνίου 2012
Thessaloniki, Folklife & Ethnological Museum of Macedonia-Thrace, 31 October 2011 - 11 June 2012

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
HELLENIC MINISTRY OF CULTURE AND TOURISM

Λαογραφικό & Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης
// Folklife & Ethnological Museum of Macedonia-Thrace

ΜΟΥΣΕΙΟ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού
// Museum of Byzantine Culture

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2011//THESSALONIKI 2011

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Δωρίνα Μουλλού, Αρχαιολόγος, Δρ Αρχαιολογίας
Φραγκίσκος Β. Τοπαλής, Καθηγητής Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, Αθήνα
Ιωάννης Μότσιανος, Αρχαιολόγος-Μουσειολόγος ΜΒΠ, Δρ Αρχαιολογίας
Αναστάσιος Χ. Αντωνάρας, Δρ Αρχαιολογίας, ΜΑ Μουσειολογίας, Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, Θεσσαλονίκη
Πέλλη Μάστορα, Αρχαιολόγος, 9^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, Θεσσαλονίκη
Ιωάννης Ηλιάδης, Δρ Ηλεκτρολόγος Μηχανικός, 12^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, Καβάλα
Γεώργιος Βελένης, Ομότιμος καθηγητής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Σταύρος Ζαχαριάδης, Αρχαιολόγος
Σταυρούλα Τζεβρένη, Αρχαιολόγος, 9^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, Θεσσαλονίκη
Στέλλα Βασιλειάδου, Αρχαιολόγος, 9^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, Θεσσαλονίκη
Ευαγγελία Αγγέλου, Αρχαιολόγος, Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, Θεσσαλονίκη
Μαρία Χειμωνοπούλου, Αρχαιολόγος, 11^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, Βέροια
Μαρία Καμενίδου, Αρχαιολόγος, 10^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, Πολύγυρος
Στρατής Ψάλτου, υπ. διδ. Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη
Παναγιώτης Ι. Σκαλτσής, Αν. Καθηγητής Θεολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Αναστασία Λουδάρου, Αρχαιολόγος, MSc., υπ. διδ. Αρχαίας Ιστορίας - Α.Π.Θ. Ειδική ερευνήτρια Εβραϊκού Μουσείου της Ελλάδος
Μαρία Σάρδη, Ιστορικός Τέχνης, υπ. διδ. του Παν/μίου του Λονδίνου, Συνεργάτης Μουσείου Μπενάκη
Πασχάλης Ανδρούδης, Δρ Αρχαιολογίας, Αρχιτέκτων, Αναστηλωτής
Ελένη Μπίντση, Αρχαιολόγος-Μουσειολόγος, Λαογραφικό & Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης
Ευδοκία Μηλιατζίδου-Ιωάννου, Δρ Λαογραφίας
Καλλιόπη Στάρα, Δρ Λαογραφίας, MSc Οικολογίας
Ευφροσύνη Ρούπα, Ιστορικός Εφαρμοσμένων Τεχνών και Ντιζάιν
Αλέξανδρος Γ. Παπάζογλου, Αρχιτέκτων Μηχανικός
Beforelight (Ελίζα Αλεξανδροπούλου, Δήμητρα Αλουτζανίδου, Χριστίνα Αμπατζίδου,
Κωνσταντίνα Ευαγγέλου, Κέλλυ Εφραιμίδου, Δημήτρης Θεοχαρούδης, Μαρία Λαζαρίδου,
Βασίλης Ντόβρος, Ειρήνη Στείρου)

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΛΗΜΜΑΤΩΝ

Α. Κ.	Αναστασία Κουτσουδάκη	Η. Ζ.	Ηλέκτρα Ζωγράφου
Α. Λ.	Αναστασία Λουδάρου	Ι. Μ.	Ιωάννης Μότσιανος
Α. Μ.	Αριστοτέλης Μέντζος	Κ. Τ.	Κωνσταντίνος Τάνης
Α. Ν.	Ασπασία Ντίνα	Μ. Κ.	Μαρία Καμενίδου
Α. Χ.Α.	Αναστάσιος Χ. Αντωνάρας	Μ. Σ.	Μαρία Σάρδη
Β. Π.	Βαρβάρα Παπαδοπούλου	Μ. Χ.	Μαρία Χειμωνοπούλου
Β. Πολ.	Βάσω Πολυζώη	Ν. Ζ.	Νικόλαος Ζήκος
Β. Χ.	Βασιλική Χατζηπαραδείση	Ξ. Γ.	Ξένια Γρηγοριάδου
Ε. Α.	Ευαγγελία Αγγέλου	Π. Κ.	Παναγιώτης Καμπάνης
Ε. Μ.	Ελεονώρα Μέλλιου	Σ. Β.	Στέλλα Βασιλειάδου
Ε. Μ.-Ι.	Ευδοκία Μηλιατζίδου-Ιωάννου	Σ. Γ.	Σοφία Γερογιώργη
Ε. Μπ.	Ελένη Μπίντση	Σ. Ζ.	Σταύρος Ζαχαριάδης
Ε. Π.-Τ.	Ευαγγελία Παπαθεοφάνους-Τσουρή	Σ. Τ.	Σταυρούλα Τζεβρένη
Ε. Π.	Ελένη Παπαθωμά	Φ. Κ.	Φλώρα Καραγιάννη
Ζ. Μ.	Ζανέτ Μπαττίου	Χ. Μ.-Μ.	Χριστίνα Μέρη-Μπούρμπεκ

Αγγλική μετάφραση: Janet Koniordos

Επιμέλεια διορθώσεων: Ξενοφών Μονίαρος

Επιμέλεια αγγλικής μετάφρασης: Karen Garnett

Φωτογράφοι αντικειμένων καταλόγου

Γιάννης Παπανικολάου

Ηλίας Γεωργουλέας (αρ. κατ. 52, 55, 57, 68, 69)

Βασίλης Τσώνης (αρ. κατ. 213-216, 219, 221, 222)

CONTRIBUTORS TO THE CATALOGUE

AUTHORS OF INTRODUCTORY ARTICLES

Dorina Moullou, Archaeologist, PhD Archaeology
Fragiskos V. Topalis, Professor, National Technical University, Athens
Ioannis Motsianos, PhD Archaeology, MA Museology, Museum of Byzantine Culture, Thessaloniki
Anastasios Ch. Antonaras, PhD Archaeology, MA Museology, Museum of Byzantine Culture, Thessaloniki
Pelli Mastora, MA Archaeology, 9th Ephorate of Byzantine Antiquities, Thessaloniki
Ioannis Iliades, EngD, Electrical Engineer, 12th Ephorate of Byzantine Antiquities
Georgios Velenis, Emeritus Professor, Aristotle University, Thessaloniki
Stavros Zachariadis, MA Archaeology
Stavroula Tzevreni, MA Archaeology, 9th Ephorate of Byzantine Antiquities, Thessaloniki
Stella Vasiliadou, MA Archaeology, 9th Ephorate of Byzantine Antiquities, Thessaloniki
Evangelia Angelkou, Archaeologist, Museum of Byzantine Culture, Thessaloniki
Maria Cheimonopoulou, MA Archaeology, 11th Ephorate of Byzantine Antiquities, Thessaloniki
Maria Kamenidou, Archaeologist, 10th Ephorate of Byzantine Antiquities, Thessaloniki
Stratis Psaltou, PhD cand. in Social Anthropology and History, Aegean University, Mytiline
Panayiotis I. Skaltsis, Associate Professor, Aristotle University, Thessaloniki
Anastasia Loudarou, Archaeologist, MSc., PhD cand. in Ancient History - AUTH, Researcher of the Jewish Museum of Greece
Maria Sardi, Art Historian, PhD candidate, University of London, UK, Consultant, Benaki Museum, Athens
Paschalis Androudis, PhD Archaeology, Architect, Restorer
Eleni Bintsi, Archaeologist, MA Museology, Folklife & Ethnological Museum of Macedonia-Thrace
Evdokia Miliatzidou-Ioannou, PhD Ethnography
Kalliopi Stara, PhD Ethnography, MSc Ecology
Efrosyne Roupa, Historian of Applied Arts and Design
Alexandros G. Papazoglou, Architect-Engineer
Beforelight (Eliza Alexandropoulou, Dimitra Aloutzanidou, Christina Ampatzidou, Konstantina Evangelou, Kelly Efraimidou, Dimitris Theocharoudis, Maria Lazaridou, Vassilis Dovros, Irini Steirou)

AUTHORS OF CATALOGUE ENTRIES

A. K.	Anastassia Koutsoudaki	H. Z.	Helektra Zografou
A. L.	Anastasia Loudarou	I. M.	Ioannis Motsianos
A. M.	Aristotelis Mentzos	K. T.	Konstantinos Tanis
A. N.	Aspassia Ntina	M. K.	Maria Kamenidou
A. Ch.A.	Anastassios Ch. Antonaras	M. S.	Maria Sardi
B. P.	Barbara Papadopoulou	M. Ch.	Maria Cheimonopoulou
V. P.	Vasso Polyzoi	N. Z.	Nikolaos Zikos
V. Ch.	Vassiliki Chatziparadissi	X. G.	Xenia Grigoriadou
E. A.	Evangelia Angelkou	P. K.	Panayiotis Kambanis
E. M.	Eleonora Melliou	S. V.	Stella Vassiliadou
E. M-I.	Evdokia Miliatzidou-Ioannou	S. G.	Sofia Gerogiorgi
E. B.	Eleni Bintsi	S. Z.	Stavros Zachariadis
E. P.-T.	Evaggelia Papatheofanous-Tsouri	S. T.	Stavroula Tzevreni
E. P.	Eleni Papathoma	F. K.	Flora Karagianni
Z. B.	Zanet Battinou	Ch. M.-B.	Christina Meri-Burbeck

English translation: Janet Koniordos

Proof editing: Xenophon Moniaros

English translation editor: Karen Garnett

Photographers of catalogue objects

Giannis Papanikolaou
Ilias Georgouleas (cat. nos 52, 55, 57, 68, 69)
Vasilis Tsonis (cat. nos 213-216, 219, 221, 222)

Περιεχόμενα

18	ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΒΙΛΔΙΡΙΔΗ-ΧΑΤΖΗΤΟΛΙΟΥ Πρόλογος Προέδρου Δ.Σ. Λαογραφικού & Εθνολογικού Μουσείου Μακεδονίας-Θράκης
22	ΦΩΤΕΙΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ-ΜΠΟΤΣΙΟΥ Πρόλογος προϊσταμένης διεύθυνσης Λαογραφικού & Εθνολογικού Μουσείου Μακεδονίας-Θράκης
28	ΣΟΥΖΑΝΑ ΧΟΥΛΙΑ-ΚΑΠΕΛΩΝΗ Πρόλογος διευθύντριας Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού
30	ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΟΤΣΙΑΝΟΣ Το σκεπτικό οργάνωσης του καταλόγου της Έκθεσης
34	ΖΗΣΗΣ ΣΚΑΜΠΑΛΗΣ Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός της Έκθεσης

I. Ο τεχνητός φωτισμός στην αρχαιότητα

45	Η αφή της φωτιάς και ο φωτισμός στην αρχαιότητα / ΔΩΡΙΝΑ ΜΟΥΛΛΟΥ
58	Φωτίζοντας το παρελθόν: μετρήσεις της απόδοσης φωτιστικών μέσων / ΔΩΡΙΝΑ ΜΟΥΛΛΟΥ, ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ Β. ΤΟΠΑΛΗΣ
64	Παράδειγμα φωτισμού χώρου από την Ελλάδα των κλασικών χρόνων / ΔΩΡΙΝΑ ΜΟΥΛΛΟΥ, ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ Β. ΤΟΠΑΛΗΣ
67	Πήλινα λυχνάρια της ελληνορωμαϊκής αρχαιότητας (κατάλογος αρ. 1-12)

II. Ο τεχνητός φωτισμός στους βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους

79	Αφή της φωτιάς στο Βυζάντιο / ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΟΤΣΙΑΝΟΣ
90	Ο τεχνητός φωτισμός κατά τη βυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο / ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΟΤΣΙΑΝΟΣ
126	Παραγωγή γυάλινων φωτιστικών σωμάτων στην παλαιοχριστιανική Θεσσαλονίκη / ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Χ. ΑΝΤΩΝΑΡΑΣ
129	Περί ύλης, σχήματος και λειτουργίας των φωτιστικών με αφορμή απεικονίσεις τους σε μνημεία της ύστερης αρχαιότητας / ΠΕΛΛΗ ΜΑΣΤΟΡΑ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΟΤΣΙΑΝΟΣ
139	Φωτιστικό εξωτερικού χώρου σε τοιχογραφία του Ναού της Αγ. Αικατερίνης Θεσσαλονίκης / ΙΩΑΝΝΗΣ ΗΛΙΑΔΗΣ
142	Φωτιστικά μέσα βυζαντινών και μεταβυζαντινών χρόνων (κατάλογος αρ. 13-75)
183	Ανασκαφικά σύνολα φωτιστικών μέσων της ύστερης αρχαιότητας και των βυζαντινών χρόνων από τη Θεσσαλονίκη και την ευρύτερη περιοχή της Λυχνάρια από την Αγορά Θεσσαλονίκης / ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΕΛΕΝΗΣ, ΣΤΑΥΡΟΣ ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ (κατάλογος αρ. 76-124)
211	Λυχνάρια από την τάφρο των δυτικών τειχών της Θεσσαλονίκης / ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΤΖΕΒΡΕΝΗ (κατάλογος αρ. 125-152)
228	Λυχνάρια από την ανασκαφή του Αγωγού Ύδρευσης Θεσσαλονίκης II / ΣΤΕΛΛΑ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ, ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ ΤΖΕΒΡΕΝΗ (κατάλογος αρ. 153-164)

Contents

19	MARIANNA VILDIRIDI-HATZITOLIOU Foreword by the Chairwoman of the Board of the Trustees of the Folklife & Ethnological Museum of Macedonia-Thrace
23	FOTEINI OIKONOMIDOU-BOTSIU Foreword by the Head of the Directorate of the Folklife & Ethnological Museum of Macedonia-Thrace
29	SUSANNA CHOULIA-KAPELONI Foreword by the Director of the Museum of Byzantine Culture
31	IOANNIS MOTSIANOS The thinking behind the organisation of the Exhibition Catalogue
35	ZISSIS SKAMBALIS Architectural planning of the Exhibition
 I. Artificial lighting in Antiquity	
45	Lighting the fire and illumination in Antiquity / DORINA MOULLOU
58	Illuminating the past: measuring the efficiency of means of lighting / DORINA MOULLOU, FRAGISKOS V. TOPALIS
64	An example of room lighting from Classical Greece / DORINA MOULLOU, FRAGISKOS V. TOPALIS
67	<i>Clay lamps of the Graeco-Roman Antiquity</i> (Catalogue nos 1-12)
 II. Artificial lighting in Byzantine and Post - Byzantine period	
79	Lighting the fire in Byzantium / IOANNIS MOTSIANOS
90	Artificial lighting during Byzantine and Post-Byzantine period / IOANNIS MOTSIANOS
126	Production of glass lamps in Early Christian Thessaloniki / ANASTASIOS Ch. ANTONARAS
129	Concerning the material, shape and functioning of lighting devices, prompted by depictions on monuments from Late Antiquity / PELLİ MASTORA, IOANNIS MOTSIANOS
139	Exterior lighting device in the wall painting of the Hagia Aikaterini in Thessaloniki / IOANNIS ILIADES
142	<i>Lighting devices of the Byzantine and Post-Byzantine period</i> (Catalogue nos 13-75)
 Excavation sets of lighting devices of Late Antiquity and the Byzantine period from Thessaloniki and the surrounding region	
183	Lamps from Thessaloniki's Agora / GEORGIOS VELENIS, STAVROS ZACHARIADIS (Catalogue nos 76-124)
211	Lamps from the moat outside Thessaloniki's western walls / STAVROULA TZEVENI (Catalogue nos 125-152)
228	Lamps from the rescue excavation of the new main water supply system in Thessaloniki (Agogos Idrefsis II) / STELLA VASSILIADOU, STAVROULA TZEVENI (Catalogue nos 153-164)

Περιεχόμενα

- 237 Αντικείμενα φωτισμού από το επισκοπικό συγκρότημα στις Λουλουδιές Πιερίας / ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΑΓΓΕΛΚΟΥ, ΜΑΡΙΑ ΧΕΙΜΩΝΟΠΟΥΛΟΥ
(Φωτιστικά μέσα από ανασκαφές στην Πιερία: κατάλογος αρ. 165-201)
- 254 Λυχνάρια από ανασκαφές στη Χαλκιδική / ΜΑΡΙΑ ΚΑΜΕΝΙΔΟΥ
(κατάλογος αρ. 202-208)

III. Το φως στον χριστιανικό, μουσουλμανικό και εβραϊκό κόσμο

- 261 Η κατανόηση του εαυτού μέσα από τα θρησκευτικά σημαίνοντα του φωτός / ΣΤΡΑΤΗΣ ΨΑΛΤΟΥ
- 266 Ο φωτισμός του Ναού στη χριστιανική λειτουργική παράδοση / ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ι. ΣΚΑΛΤΣΗΣ
- 277 Ιερά σκεύη φωτισμού στην εβραϊκή θρησκεία και παράδοση / ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΛΟΥΔΑΡΟΥ
- 283 Φωτιστικά μέσα από τον εβραϊκό κόσμο
(κατάλογος αρ. 209-215)
- 286 Ο φωτισμός στον ισλαμικό κόσμο / ΜΑΡΙΑ ΣΑΡΔΗ
- 299 Ισλαμικά φωτιστικά από τον ελλαδικό χώρο / ΠΑΣΧΑΛΗΣ ΑΝΔΡΟΥΔΗΣ
- 303 Φωτιστικά μέσα στον κόσμο του Ισλάμ
(κατάλογος αρ. 216-225)

IV. Ο τεχνητός φωτισμός στα νεότερα χρόνια

- 311 Ο τεχνητός φωτισμός των νεότερων χρόνων μέσα από τα αντικείμενα της συλλογής του ΛΕΜΜ-Θ / ΕΛΕΝΗ ΜΠΙΝΤΣΗ
- 326 Τα φωτιστικά μέσα στους νεότερους χρόνους. Οι εκφάνσεις τους στον εκκλησιαστικό και κοσμικό βίο / ΕΥΔΟΚΙΑ ΜΗΛΙΑΤΖΙΔΟΥ-ΙΩΑΝΝΟΥ
- 330 Μακρινά δαδιά, ταπεινά λυχνάρια / ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΣΤΑΡΑ
- 333 Φωτιστικά αντικείμενα νεότερων χρόνων
(κατάλογος αρ. 226-345)
- 418 Συστήματα και σώματα φωτισμού στη Θεσσαλονίκη, 1880-1950 / ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ ΡΟΥΠΑ
- 435 Φωτιστικά μέσα του 20^{ού} αι.
(κατάλογος αρ. 346-351)
- 437 Η συμβολή του μηχανικού Γεωργίου Ηλία Παπάζογλου στον δημόσιο ηλεκτροφωτισμό της Θεσσαλονίκης από το 1928 έως το 1934 / ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Γ. ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ

V. Σύγχρονος φωτισμός

- 443 Το φως από την καθημερινότητα στην τέχνη / BEFORELIGHT, LIGHT ART AND DESIGN GROUP
- 446 Βιβλιογραφία

Contents

- 237 Lighting devices from the episcopal complex at Louloudies Pierias / EVANGELIA ANGELKOU, MARIA CHEIMONOPOULOU
(Lighting devices from excavations in Pieria: catalogue nos 165-201)

- 254 Lamps from excavations in Chalkidiki / MARIA KAMENIDOU
(Catalogue nos 202-208)

III. Light in the Christian, Islamic and Jewish worlds

- 261 Understanding the self through the religious signifiers of light / STRATIS PSALTOU
- 266 The illumination of the Church in the Christian liturgical tradition / PANAGIOTIS I. SKALTSIS
- 277 Sacred lamps in Judaism and Jewish tradition / ANASTASIA LOUDAROU
- 283 *Lighting devices from the Jewish world*
(Catalogue nos 209-215)
- 286 Lighting in the Islamic world / MARIA SARDI
- 299 Islamic lighting devices from Greek regions / PASCHALIS ANDROUDIS
- 303 *Lighting devices from the Islamic world*
(Catalogue nos 216-225)

IV. Lighting in Modern Times

- 311 Artificial lighting through the artefacts of the FEMM-Th collection / ELENI BINTSI
- 326 Means of lighting in Modern Times. Their manifestations in ecclesiastical and secular life / EVDOKIA MILIATZIDOU-IOANNOU
- 330 Lofty pines, hidden lamps / KALLIOPI STARA
- 333 *Lighting artefacts of recent years*
(Catalogue nos 226-345)
- 418 Lighting systems and lamps in Thessaloniki, 1880-1950 / EFROSYNE ROUPA
- 435 *Lighting devices of the 20th c.*
(Catalogue nos 346-351)
- 437 George Ilias Papazoglou and his contribution to Thessaloniki's municipal lighting system, 1928-1934 / ALEXANDROS G. PAPAZOGLOU

V. Contemporary lighting

- 443 Light from everyday life in art / BEFORELIGHT, LIGHT ART AND DESIGN GROUP
- 446 Bibliography

